

Т. Ю. НАЗАРОВА

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСОМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ РЕЗУЛЬТАТОМ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ В УМОВАХ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Дослідження присвячено методики аналізу фінансового результату промислового підприємства шляхом врахування відмінностей між економічним та бухгалтерським значенням прибутку, методичні підходи до формування організаційної структури суб'єкта МСБ та методичні підходи до оцінювання економічної ефективності управлінських заходів, спрямованих на формування та використання прибутку.

Ключові слова: фінанси, фінансовий облік, малий та середній бізнес, підприємництво, формування, розподіл, прибуток, економічна додана вартість.

Вступ. Сучасний стан економіки України характеризується перманентними кризовими явищами в усіх сферах впродовж декількох років. На сучасному етапі розвитку і вдосконалення ринкових відносин відбуваються трансформаційні перетворення ринкового характеру, які припускають повне оновлення системи створення і розподілу прибутку. Це вимагає переосмислення питань про природу, економічний зміст, а також фактори формування і джерела виникнення прибутку. Складність формування і використання прибутку як економічної категорії товарного виробництва обумовлена наявністю багатьох факторів, пов'язаних з розвиненістю товарно-грошових відносин і форм власності, а також викликана тенденціями до уніфікації світового господарства.

У зв'язку з цим особливо актуальним є удосконалення методології аналізу фінансових результатів діяльності підприємства та організаційно - економічного механізму формування та розподілу прибутку, а також виявлення нових резервів і методів його підвищення. Еволюція поглядів на економічну природу прибутку розкрита в роботах відомих учених у галузі політичної економії, економіки промисловості, фінансів. Разом з цим динаміка економічних умов потребує систематичного розширення і поглиблення наукових основ формування та використання прибутку.

В економічній літературі питання прибутку, рентабельності і формування елементів економічного механізму підвищення ефективності функціонування підприємства широко розглянуті як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Цим питанням присвячені роботи авторів, серед яких Измалков С. [1]., І. А. Бланк [2]., Клебанова Т. С. [3], Ковальчук С. С., Н.В. Колчина, Г.Б. Поляк [4], С.В. Большакова, В. Е. Леонтьева, В. П. Кодацького, М.А. Лішанського, Кобелев Н. Б. [5].

Специфічні проблеми управління підприємствами малого бізнесу знайшли відображення у працях Воротіна Л.І., Герчикова І. Н. [6], Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Артемьев Н. В. [7].

Разом з тим, беручи до уваги численні наукові розробки, позитивний досвід роботи, накопичений у сфері малого бізнесу, окремі проблеми прикладного

характеру не дістали належного вирішення і, залишаючись недостатньо дослідженими, потребують подальшого розвитку як у науково-теоретичному, так і практичному аспектах, зокрема розробка механізму формування та розподілу прибутку, що дозволить малим підприємствам ефективно функціонувати в умовах конкурентного середовища.

Неглибоко досліджено підходи до становлення фінансового регулювання цих процесів в кризових умовах. Крім того, при всьому різноманітті теоретичних трактувань складної категорії «прибуток», дискусій, присвячених прибутку, в економічній літературі недостатньо розроблені загальні методологічні принципи системи формування і розподілу прибутку в умовах трансформаційних перетворень ринкового характеру.

Постановка завдання. Метою даної статті є комплексне дослідження та розробка і наукове обґрунтування методичних підходів і практичних рекомендацій з формування та розподілу прибутку на малих і середніх підприємствах галузі машинобудування.

Результати дослідження. Вдосконалено методику аналізу фінансового результату промислового підприємства шляхом врахування відмінностей між економічним та бухгалтерським значенням прибутку, методичні підходи до формування організаційної структури суб'єкта МСБ та методичні підходи до оцінювання економічної ефективності управлінських заходів, спрямованих на формування та використання прибутку.

Задача реалізації механізму полягає, в тому числі, у спостереженні за станом тих чи інших економічних показників і організації впливу на них в інтересах підтримання заданого стану та (або) переведення у новий, більш бажаний, стан. Сигналом для коригування управлінських рішень, спрямованих на підтримку визначеного рівня ефективної діяльності служить підвищення витрат і зниження результатів виробництва. За цими сигналами вивчаються причини погіршення ходу виробничого процесу і виявляються фактори, на які необхідно впливати.

В роботі запропонований алгоритм формування максимального прибутку діяльності підприємства, який базується на регулюванні обсягу виробництва та реалізації продукції і витрат підприємства (рис. 1).

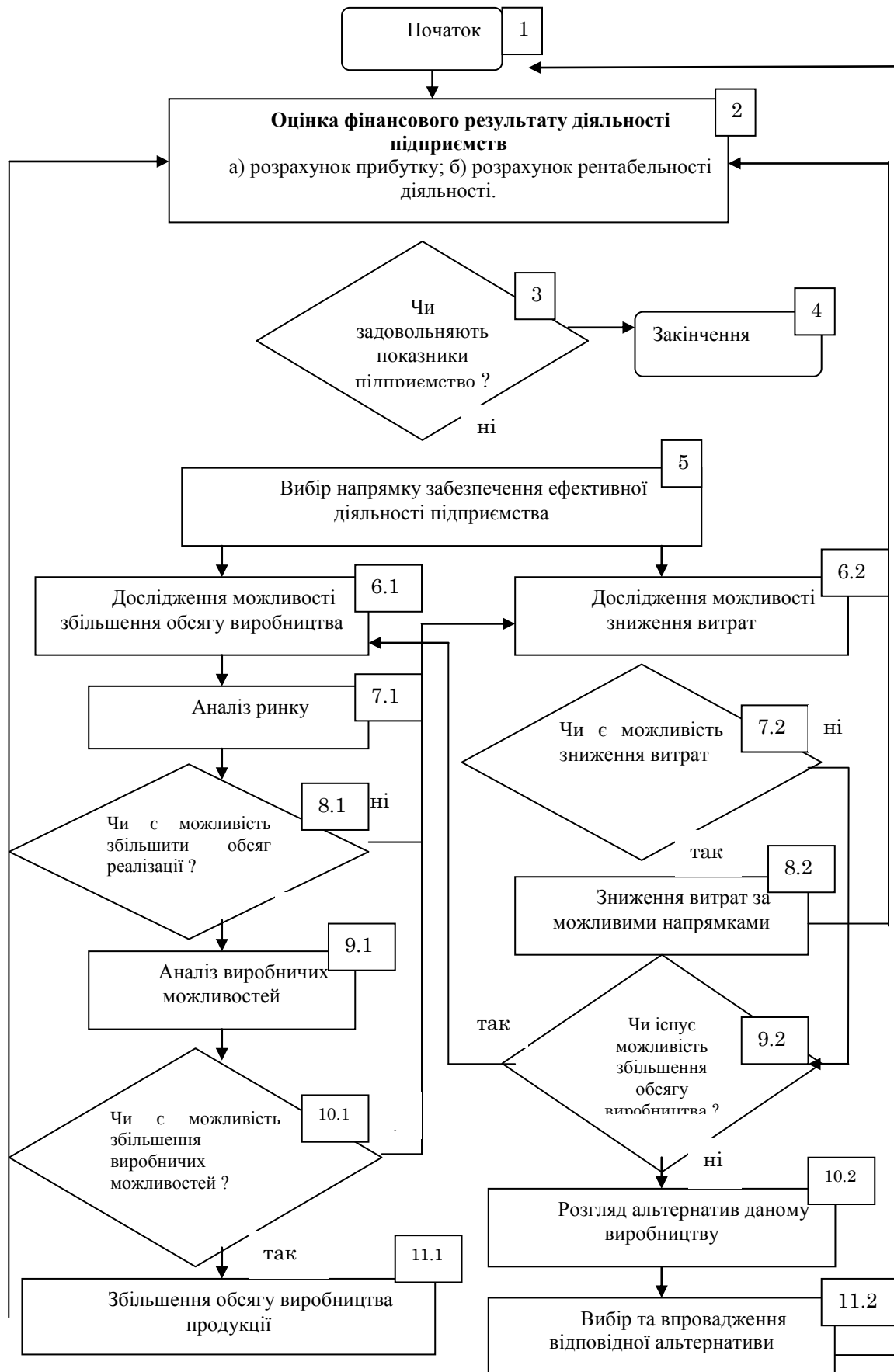

Рис. 1. Алгоритм вибору напрямків забезпечення формування максимально прибутку діяльності підприємств малого та середнього бізнесу галузі машинобудування

Характерною ознакою малих та середніх підприємств, котрі працюють а галузі машинобудування є диверсифікація діяльності. Окрім продукції, що належить суто до машинобудівної, переважна більшість суб'єктів малого та середнього бізнесу виробляє інші товари та послуги – суміжних та несуміжних галузей.

Проведений аналіз фінансових показників підприємств обґрунтовує висновок про загальну негативну тенденцію у вимірі основних фінансових коефіцієнтів. За деякими виключеннями, підприємства мають невідповідну поточним вимогам структуру активів, що не дозволяє раціонально використовувати засоби у процесі виробничої діяльності, а обсяги власного капіталу завеликі для даних обсягів виробництва. Необхідно використовувати наявні засоби пошуку більш ефективних джерел доходу.

Отже, поєднуючи отримані результати із даними розподілу підприємств за етапами формування чистого прибутку, можна виявити усталену виробничу політику підприємства та виявити джерела зменшення витрат.

Задача реалізації механізму ефективної операційної діяльності полягає, в тому числі, у спостереженні за станом тих чи інших економічних показників і організації впливу на них в інтересах підтримання заданого стану та (або) переведення у новий, більш бажаний, стан. Сигналом для коригування управлінських рішень, спрямованих на підтримку визначеного рівня ефективної діяльності служить підвищення витрат і зниження результатів виробництва. За цими сигналами вивчаються причини погіршення ходу виробничого процесу і виявляються фактори, на які необхідно впливати. В інших випадках вплив на фактори управління здійснюється в інтересах досягнення нових встановлених цілей управління і значень критеріїв, що відповідають цим цілям.

На рис. 1 автором запропонована схема вибору напрямку формування максимального прибутку діяльності підприємства, яка базується на регулюванні обсягу виробництва та реалізації продукції і витрат підприємства, коли критерієм ефективної діяльності виступають маржинальний дохід та рентабельність виробництва підприємства.

Як видно з рис. 1 початковим етапом в забезпеченні максимального прибутку є визначення оптимальної величини обсягу виробництва продукції та витрат на виробництво за сигналами, які забезпечують показники маржинального доходу та рентабельності діяльності, при цьому враховуються виробничі можливості підприємства та вимоги ринку щодо продукції підприємства.

У кожний конкретний момент часу для підприємства найбільш доцільним і можливим може бути або один з цих напрямків, або їх поєднання, що визначається на основі аналізу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на діяльність підприємства.

Застосування запропонованого алгоритму має здійснюватися при обґрунтуванні управлінських рішень з максимізації прибутку, рівень якого

визначається за фінансовою звітністю. Фінансова звітність, складена за даними бухгалтерського обліку надає інформацію про розмір прибутку від операційної діяльності, прибутку від звичайної діяльності, чистого прибутку.

В той же час суттєве практичне значення для суб'єктів МСБ має розвиток і наукове обґрунтування методів вартісно-орієнтованого управління. Центром інформаційно-аналітичної основи вартісно-орієнтованого управління є показник «економічна додана вартість», який є різновидом залишкового прибутку, в якому за допомогою коригувань статей бухгалтерської звітності бухгалтерський прибуток і капітал перетворюються в економічний прибуток і капітал.

Економічна додана вартість (EVA) може бути визначена за формулою:

$$EVA = NOPAT - WACC \cdot IC, \quad (1)$$

де NOPAT – прибуток від операційної діяльності за вирахуванням податку на прибуток;

IC – сума інвестованого капіталу;

WACC – середньозважена вартість капіталу.

Адаптуючи отримані висновки до чинних стандартів бухгалтерського обліку в Україні, можливо запропонувати наступну обліково-аналітичну базу для реалізації вартісно-орієнтованого управління на підприємствах суб'єктах МСБ (табл. 1).

Отже, річна фінансова звітність, складена відповідно до діючих П(с)БО може бути використана при прийнятті рішень в рамках вартісно-орієнтованого підходу управління. Поряд з тим, необхідно зауважити, що така інформаційна модель економічної доданої вартості є ретроспективною, оскільки ґрунтується на реактивізмі бухгалтерського обліку. Ідея економічної доданої вартості виходить з врахування для цілей управління альтернативного ринкового доходу інвесторів, тобто в рамках перспективної моделі економічної доданої вартості середньозважену вартість капіталу визначають на основі ринкових вартостей власного капіталу. Таким чином, середньозважена вартість капіталу змінюється у часі залежно від структури капіталу, ринкової відсоткової ставки, залучення нових джерел фінансування, фінансової стійкості компанії.

Традиційна методика бухгалтерського обліку, прийнята в Україні, не формує інформації щодо ринкової вартості активів та ринкової ставки залучення інвестиційних ресурсів. Отже, формування відповідної інформаційно-аналітичної бази для практичної реалізації вартісно-орієнтованого підходу управління на основі перспективної моделі економічної доданої вартості повинно здійснюватися підсистемою управлінського обліку.

З цією метою організація управлінського обліку повинна забезпечувати визначення ринкової вартості підприємства та облікове відображення процесу її формування, ідентифікацію та облікову оцінку факторів впливу на середньозважену вартість

капіталу, генерування інформації та інформаційно-аналітичну підтримку управлінських рішень щодо економічної доданої вартості підприємства.

Таблиця 1 – Інформаційний потенціал фінансового обліку для оцінювання економічного прибутку підприємства (ретроспективна модель)

Показник		Складові розрахунку	Інформаційна база розрахунку
EVA	NOPAT	Прибуток від операційної діяльності	Звіт про фінансові результати (ф. № 2), рядок № 100 «Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)»
		Податок на прибуток	Звіт про фінансові результати (ф. № 2), рядок № 180 «Податок на прибуток від звичайної діяльності»
	IC	Балансова вартість активів	Баланс (ф. № 1), рядок № 280 «Баланс»
		Безвідсоткові поточні зобов'язання	Баланс (ф. № 1), рядки № 530 – 610 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги», «Поточні зобов'язання за розрахунками», «Інші поточні зобов'язання»
	WACC	Вартість залучення власного капіталу	Звіт про власний капітал (ф. № 4), рядок № 140 «Виплати власникам (дивіденди)»
		Власний капітал	Баланс (ф. № 1), рядок № 380 «Усього за розділом I «Власний капітал»
		Вартість залучення запозичених коштів	Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5), рядок № 540 «Проценти»
		Сума отриманих кредитів	Баланс (ф. № 1), рядки № 480, 500, 510 «Довгострокові зобов'язання», «Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»

Використання ретроспективної (за даними фінансового обліку) та перспективної (за даними управлінського обліку) інформаційних моделей економічної доданої вартості не лише збагачує аналітичну базу підтримки управлінських рішень, а й

сприяє підвищенню ефективності управління прибутком суб'єктів МСБ.

При побудові організаційно-економічного механізму і виборі структури управління діяльністю підприємства необхідно визначитись з колом питань, які необхідні керівництву для прийняття відповідних рішень по забезпеченню ефективної діяльності підприємства. При вирішенні цієї проблеми, перш за все, слід підкреслити, що уся розбудова повинна бути спрямована на досягнення основних критеріїв ефективної діяльності підприємства, узагальнюючими показниками якої є досягнення максимального прибутку підприємства за умов максимальної рентабельності операційної діяльності, виходячи з того, що ефективна діяльність передбачає максимізацію ефекту та ефективності. Це, комплексні показники в цілому по підприємству, але окремі підрозділи організаційної структури організаційно-економічного механізму за функціональними призначеннями повинні бути спрямовані на досягнення конкретних показників діяльності, що характеризують ефективність їх роботи.

Застосування запропонованих в роботі підходів до управління дозволяє досягти та постійно утримувати високий рівень прибутку фінансово-господарської діяльності промислового підприємства-суб'єкта МСБ.

Висновки. В проведеному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано новий підхід по формуванню і раціональному використанню прибутку потребує створення дієвого організаційно-економічного механізму. Організаційно-економічний механізм ефективної операційної діяльності підприємства – система, яка знаходиться під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів і складається з сукупності послідовних дій та інструментів, що дозволяють моделювати варіанти прийняття рішень, розробляти засоби їх аналізу для досягнення встановлених цілей з найменшими витратами і узгодження суспільних, групових та особистих інтересів.

Основною умовою та найголовнішим фактором для впровадження організаційно-економічного механізму ефективної діяльності підприємства є створення та функціонування відповідної сучасної структури управління підприємством. Для забезпечення ефективного функціонування організаційно-економічного механізму формування та використання прибутку необхідно, щоб між структурними підрозділами було чітко розподілені обов'язки та відповідальність за вирішення питань і формування показників, від яких залежать результати діяльності підприємства.

Список літератури: 1. Измалков С. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / С. Измалков, К. Сонин, М. Юдкевич // Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С. 4 – 27. 2. Бланк И.А. Управление прибылью / И.А. Бланк. – К.: «Ника-Центр» «Эльга», 1998. – 543 с. 3. Клебанова Т. С. Методы прогнозирования : учеб. пособ. / Т. С. Клебанова, В. В. Иванов, Н. А. Раевнева. – Харьков : Изд. ХГЭУ, 2002. – 372 с. 4. Ковальчук С.С. Про гносеологічну природу економічних інтересів / С. С. Ковальчук // Вісник Київського Національного

Університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – К.: КНУ, 2003. Вип. 64. – С. 120 – 125. **5. Кобелев Н. Б.** Основы имитационного моделирования сложных экономических систем / Н. Б. Кобелев. – М.: Дело, 2003. – 335 с. **6. Греченко Ю. А.** До питання про визначення показників прибутку (на прикладі сільськогосподарських підприємств) / Ю. А. Греченко // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2009. – № 10. – С. 212-220. **7. Артемьев Н. В.** Экономическая безопасность малого предпринимательства: монография / Н. В. Артемьев, Ю. Г. Наумов, А. П. Опальский. – М.: Акад. экономической безопасности МВД России, 2005. – 175 с. **8. Плыта В.** Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / В. Плыта. – М.: Статистика, 1989. – 174 с.

Bibliography (transliterated): **1. Izmailov S.** Teoriya ehkonomicheskikh mekhanizmov (Nobelevskaya premiya po ehkonomike 2007 y.) / S. Izmailov, K. Sonin, M. YUdkevich // Voprosy ehkonomiki. – 2008. - № 1. – P. 4–27. **2. Blank I. A.** Upravlenie pribyl'yu / I.A. Blank. – К.: «Nika-Centr» «ЕНІ'га», 1998. – 543 p. **3. Klebanova T. S.** Metody prognozirovaniya : ucheb. posob. / T. S. Klebanova, V. V. Ivanov,

N. A. Raevneva. – Har'kov: Izd. HGEHU, 2002. – 372 p. **4. Koval'chuk S. S.** Pro gnoseologichnu prirodu ekonomichnih interesiv / S. S. Koval'chuk // Visnik Kiivs'kogo Nacional'nogo Universitetu im. T. Shevchenka. Ekonomika. – К.: КНУ, 2003. Вип. 64. – P. 120–125. **5. Koblelev N. B.** Osnovy imitacionnogo modelirovaniya slozhnyh ehkonomicheskikh sistem / N. B. Koblelev. – М.: Delo, 2003. – 335 p. **6. Grechenko Yu. A.** Do pitannya pro viznachennya pokaznikov pributku (na prikladi sil'skogospodars'kih pidpriemstv) / YU. A. Grechenko // Visnik HNAU. Seriya «Ekonomika APK i prirodo koristuvannya». – 2009. – № 10. – P. 212-220. **7. Artem'ev N. V.** Ekonomicheskaya bezopasnost' malogo predprinimatel'stva: monografiya / N. V. Artem'ev, YU. G. Naumov, A. P. Opal'skij. – М.: Akad. ehkonomicheskoy bezopasnosti MVD Rossii, 2005. – 175 p. **8. Plyuta V.** Sravnitel'nyj mnogomernyj analiz v ehkonometricheskom modelirovanii / V. Plyuta. – М.: Statistika, 1989. – 174 p.

Надійшло (received) 28.09.2015

Відомості про авторів / About the authors

Назарова Тетяна Юрївна – аспірант, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», e-mail: taniya2009@list.ru

Nazarova Tetiana Yuriivna – graduate, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; e-mail: taniya2009@list.ru